

Вікторія Пушина, Алла Сітко
м. Київ, Україна

Особливості аудіовізуального перекладу

The article deals with the investigation of audiovisual translation in the historical context. Such types of audiovisual translation as subtitling and semi-dubbing are distinguished. Special attention is paid to some features of translator's work in the process of film translation.

Keywords: audiovisual translation, subtitling, dubbing, translation of jokes, translation of allusions

На сучасному етапі розвитку суспільства, наукової та технічної думки рівень цікавості до перекладу та різноманітних питань, поєднаних з ним, зростає. Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу, оскільки процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу [1, с. 267]. Але треба відзначити, що далеко не всі аспекти перекладу як науки є однаково дослідженими. До таких малодосліджених питань варто, на нашу думку, віднести й аудіовізуальний переклад. Аудіовізуальний переклад – це переклад мультимедійного тексту іншою мовою. Основними способами побудови змісту аудіовізуального тексту є мова, малюнок, музика, колір і перспектива, а основними формами аудіовізуального перекладу – субтитрування і дублювання.

На рубежі XX століття письмова мова у вигляді субтитрів була включена до семіотики кіно. Субтитри виникали в певному часовому і просторовому контексті, вони допомагали глядачеві проникнути в думки персонажа і подолати розбіжності між реальним і сценічним часом.

У другій половині 1920-х років з'явилося звукове кіно, і в той же час, технологічний прогрес дозволив «переписати» сцени й діалоги, зняті в умовах високого рівня шуму. Такий процес називається «додаткова синхронізація». Спочатку він виник як спосіб поліпшити якість оригінального запису звуку, але незабаром подальший дубляж почав використовуватися для заміни оригінального діалогу. Цей спосіб став попередником сучасного дублювання.

Процес субтитрування складається зі створення фрагментів написаного тексту (субтитрів), які накладаються на кадри. Оскільки процес переходить з аудіо- на письмові носії, субтитрування визначається як «інтермодальна» форма перекладу.

Поява нових носіїв інформації, потреба в централізованому управлінні все більшими обсягами інформації й більш короткі терміни виконання роботи є деякими з факторів, що призвели до фрагментації процесу перекладу. За останні десять-п'ятнадцять років з'явилася низка нових вмінь та субкомпетенцій. Упосібнику для перекладачів Р.А. Матасов зазначає, що новий перекладач насправді має бути готовим спеціалістом із управління інформацією, техніком, термінологом, фразеологом, перекладачем, адаптувальником, коректором, ревізійним коректором, спеціалістом із контролю якості, пост-редактором, редактором, спеціалістом із графічного дизайну та дизайнером веб-сторінок, розробником технічної документації, дизайнером сайтів, спеціалістом із інтеграції веб-сторінок, спеціалістом із управління файлами, складальником макро-команд та, в деяких випадках, спеціалістом з інформаційних технологій – і це все в одній особі [2]. Він доповнює свій список ще кількома ролями, такими як ролі субтитрувальника та локалізатора.

З початку 1970-х років почали поширюватися так звані інтерлінгвістичні субтитри, написані тією ж мовою, що й оригінал фільму [3]. Такі субтитри призначалися для мовних меншин, або іммігрантів, які хотіли удосконалити володіння новою для себе мовою, або для носіїв діалектів, які значно відрізняються від звичайної мови. На сьогодні в Україні цей тип субтитрів використовується в основному у фільмах, призначених для глядачів з порушенням слуху.

Існує також поняття напів-дубляж: гучність оригінального тексту зменшується, і на перший план виходить голос читача перекладу. Таке поєднання реалізму (збереження оригінального звуку на оригінальному акустичному тлі) і перекладу вихідного тексту майже в повному обсязі робить напів-дубляж особливо підходящим для перекладу інтерв'ю, документальних фільмів та інших телевізійних програм, які не вимагають синхронізованого руху губ. В даний час напів-дубляж використовується також при перекладі художніх фільмів для невеликих ринків Європи і Азії, оскільки цей спосіб набагато дешевше, ніж дублювання [4].

Багато лінгвістів визначають читання закадрового дикторського тексту як розширений дубляж. В основі цього методу лежить короткий переказ оригінальної мови в повній відповідності зі сценарієм і повністю синхронізований, щоб уникнути порушень візуальної структури фільму або телепрограми.

Повною протилежністю цьому способу аудіовізуального перекладу є вільний коментар, коли голоси коментаторів або ведучих накладаються на оригінальний звук. Така форма зазвичай

використовується при перекладі важливих трансляцій спонтанного характеру – наприклад, на кінофестивалях, де обмеження часу і бюджету не дозволяють використовувати більш складні форми передачі усних або письмових повідомлень. У таких випадках перекладач може перекласти фільм, навіть не ознайомившись попередньо зі сценарієм, озвучуючи весь акторський склад самостійно.

Окремо варто зазначити те, у якому вигляді кіноматеріал потрапляє до перекладачів. Відомі компанії з метою запобігання «зливу» фільму в інтернет до початку прокатного періоду часто застосовують такі засоби (разом або окремо):

- Нарізка всього відеоряду на фрагменти по 15-20 хвилин, які додатково захищені від копіювання.
- Низька якість відео, часто – не вище 240p; цього достатньо, щоб перекладач бачив все, що відбувається на екрані.
- Форматування колірної гами. Часто вихідні дані чорно-білі або у відтінках сепії.
- Водяні знаки поверх відео. Зазвичай це статичні напівпрозорі або прозорі об'ємні написи по всьому екрану [5].

Також в обов'язковому порядку перекладачеві надсилають діалогові листи. По суті, це сценарій мовою оригіналу, де також розписані всі персонажі, їхні репліки й умови, в яких звучать ці репліки. До кожної репліки вказаний таймкод з точністю до сотих часток секунди, проставляється початок, кінець репліки, а також усі паузи, кашлі та інші шуми, які видають герої. Це вкрай важливо для акторів, які будуть озвучувати репліки.

Зараз закадровий переклад уже не є синхронним, тому робота перекладача, перш за все, полягає в перекладі тексту кіносценарію. Цей вид перекладу стилістично наближений до художнього перекладу, а за типом є письмовим. До перекладача відеопродукції висуваються також специфічні вимоги: репліки перекладу і оригіналу повинні співпадати за довжиною, оскільки вони пов'язані з артикуляцією персонажа на екрані; передавати реалії поширеними еквівалентами або замінювати їх на більш зрозумілі аналоги культури цільової мови (оскільки в цьому виді перекладу відсутня можливість подавати коментарі); відтворювати жарти з урахуванням особливостей менталітету країни мови перекладу; знаходити еквіваленти вигукам і звуко-наслідуванню, максимально близькі за звучанням до оригінальних, які буде чути за кадром. Перераховані вимоги ускладнюють роботу, тому в кінцевому варіанті перекладу все одно зустрічаються помилки, не зважаючи на комфортні умови роботи перекладача [6].

У серйозних проєктах дуже часто в коментарях до реплік розписують конкретну фразу для того, щоб перекладачі точно зрозуміли її значення і віднайшли адекватний еквівалент. У більшості високобюджетних фільмів текст супроводжується величезною кількістю приписок і уточнень. Особливо докладно описуються жарти й алюзії, які можуть бути незрозумілі іноземним глядачам. Тому доволі часто у випадках, коли перекладач не зміг передати сенс жарту або знайти адекватний аналог – це невдача конкретно перекладача і редактора.

За умови адаптації жартів найчастіше можна зберегти або оригінальний зміст жарту, або гострий гумор. Обидва елементи одночасно вдаються дуже рідко. Тобто, можна або переписати жарт заново, або пояснити жарт майже буквально, але у цьому випадку емоційно-експресивне забарвлення перекладеного жарту не відповідає тому, яке містилось в оригіналі. У різних ситуаціях може знадобитися різна тактика, але вибір завжди за перекладачем.

Питання перекладу алюзій часто буває складнішим, ніж переклад жартів. Особливість полягає у тому, що перекладачеві важливо правильно передбачити аудиторію фільму і визначити рівень освіченості та ерудованості: якщо недооцінити глядача, можна дати надто «слабку» і нецікаву аналогію, а якщо переоцінити – глядач не зрозуміє алюзію. У своїй роботі перекладачі часто консультуються з людьми різних професій, оскільки володіння контекстом – це основа точної передачі змісту, адже у багатьох випадках умови використання мовної одиниці у контексті змушують перекладача відмовитись від використання мовної одиниці регулярного відповідника і знайти такий варіант перекладу, який би найбільш повно передав значення цієї одиниці у даному контексті [7]. Для перекладу вузькоспеціалізованої лексики долучаються окремі експерти, які розуміються на даній темі.

Іноді трапляються моменти, які задумувалися автором як жарт, однак в локалізації виглядають, як помилка перекладача. Яскравим прикладом є переклад першої частини трилогії *Back to future*, де персонаж док Браун намагається знайти «1,21 джигаватта енергії». Як виявилось, сценарист фільму Роберт Земекіс спеціально вставив у фільм «джигаватт» замість «гігаватт». У процесі зйомок команда вирішила залишити слово, оскільки їм воно здалося кумедним у даному контексті. При цьому глядачі фільму писали багато коментарів про правильність вимови слова і вважали цей момент помилкою саме перекладача.

Після того, як перекладач завершує роботу, з метою виявлення проблемних моментів до передачі тексту замовнику чернетку

обов'язково аналізує редактор. Часто 90% роботи над перекладом займають саме аналіз і узгодження правок, ніж власне переклад.

Важливим елементом є дотримання міміки та артикуляції. Цей пункт відрізняє переклад фільмів для дубляжу від звичайного перекладу тексту. Адже репліки мовою перекладу повинні не просто в повному обсязі передавати зміст фраз, але ще і відповідати міміці героїв. Допустимим вважається люфт між довжиною фраз – 5% [8] не лише в загальній довжині репліки, але й кожної частини фрази окремо. Іноді перекладачеві доводиться переписувати репліку кілька разів, щоб досягти ліпсінк-відповідника. Справжній професійний перекладач у тексті перекладу додатково робить позначки про інтонації, придиhi, кашлі, запинки і паузи. Це значно спрощує роботу актора дубляжу.

Варто також згадати й про сурдопереклад. Сурдоперекладач – це людина, яка за допомогою спеціальної мови жестів допомагає людям з вадами слуху спілкуватися з іншими людьми, або сприймати аудіо-матеріал. Він сприймає звуковий текст і трансформує його в жести або робить переклад у зворотному напрямку. Назва походить від латинського слова *surdus*, що означає «глухий». До 1995 року в пост-радянських країнах використовувався термін «перекладач-дактилолог», від грецьких слів “*daktylos*” – палець і “*logos*” – слово.

Професія сурдоперекладач відноситься до числа рідкісних. Після розпаду Радянського Союзу через невисоку заробітну платню фахівці цього профілю масово перекваліфікувалися на інші спеціальності, тому виникла серйозна проблема на державному рівні, як налагодити спілкування з людьми, які не здатні чути. При невербальному спілкуванні з іншими людьми використовується жестиова мова. Залежно від різних факторів, в країні з однією словесною мовою може сформуватися кілька жестових мов. І навпаки, одна система жестів може використовуватися на території, де застосовуються різні словесні мови. Для спрощення спілкування людей з різних країн експертами Міжнародної федерації глухих була розроблена міжнародна мова жестів [5]. Існує також знакова жестиова мова. Тут слова «вимовляються» шляхом відображення руками послідовно кожної букви. Цей спосіб застосовується при відтворенні слів, для яких немає спеціальних жестів в інших мовах (складні найменування, прізвища, терміни і т.п.).

Отже, аудіовізуальний переклад може здійснюватися кількома способами: дубляж, напів-дубляж, субтитрування, начитка закадрового тексту, вільний коментар та сурдопереклад. Оскільки форма мовних особливостей бере безпосередню участь у передачі їх сенсу, підтримуємо думку І. Струк та А. Сітко про те, що перекладач повинен

насамперед прагнути до еквівалентності перекладу, а далі, виходячи з принципу адекватності, тобто смислового добору сегментів вихідної мови, прагнути до творчого та креативного пошуку вдалих прийомів і способів їх перекладу [9].

Література

1. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. К.: Логос, 2012. Вип. 22. С. 267-274.
2. Матасов Р.А. Перевод кино- и видеоматериалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. М., 2009. 211 с.
3. Бідасюк Н.В., Боднар Р.В.: Практикум перекладу. Англійська – українська. Київ: Знання, 2011. С. 317-372.
4. Скоромыслова Н.В. Теоретический аспект перевода художественных фильмов. *Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика»*. 2010. С. 153-156.
5. Кулікова А.Є. Мова і культура. *Дублювання як один з основних видів аудіовізуального перекладу: недоліки та переваги*: матеріали міжнар. науч.-практ. конф. м. Одеса, 2010 р. С. 7.
6. Игнатъева И.Г. Перевод медиатекстов: особенности вербальных репрезентаций событийной компоненты фоновых знаний. *Вестник Московского ун-та. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2009. № 4. С. 149-156.
7. Сітко А.В. Роль контексту під час перекладу інтерогативних висловлювань. *Мовні і концептуальні картини світу*. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. Вип. 26 (3). С. 143-148.
8. Кулікова А. Особливості, переваги та недоліки закадрового перекладу аудіовізуальної продукції: *Матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених*. Донецьк, 2011. С. 85-94 с.
9. Сітко А.В., Струк І.В. Адекватність і еквівалентність у перекладі мовних особливостей. *Sciences of Europe, Praha*, 2016. Vol 1 (10). С. 122-126.

Olga Romanova, Deniss Gamezo
Riga, Latvia

Depiction of Characters' Social Background through their Sociolect in Charles Dickens' Novel *Hard Times* and its Russian Translation: Politeness Formulae

The present research is devoted to the study of politeness formulae conveying the characters' social background and origin in Charles Dickens' novel "Hard Times" and in its Russian translation. The goal of the research is to determine the features that characterise the upper-class, middle-class, and lower-class sociolects in the original novel and to compare them to the features found in the translation.

Keywords: social stratification, sociolect, politeness formulae, Victorian England, Charles Dickens, Russian translation